

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ו ע"י ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1280

מסכת בבא קמא ל"א-ל"ז ♦ אהלות א', ג' - א', ז'

בס"ד, כ' כסלו תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ האם אפשר להתיר נדר של צדקה?
- ♦ תחבולתו של תובע חכם
- ♦ האם שור מרגיש הבדל בין שבת ליום טוב?
- ♦ מה דינו של שור זה ביום טוב?
- ♦ אדם שאינו זוכר אם התפלל תפילת שבת

- ♦ כשמושל מצרים גבה חובות בנח הזרוע
- ♦ גרימת נזק לאוסף מטבעות עתיקים
- ♦ שתי לירות סטרלינג נדירות

- ♦ אדם שהזיק בדרך לקידוש הלבנה
- ♦ המקור והטעם לריצה לדבר מצווה
- ♦ נסיעה ברכב לבית הכנסת
- ♦ מדוע עומדים בשעת הקידוש?
- ♦ מכירת סחורה לפושט רגל

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

לנצל כל רגע

מעשה מרגש ביותר חווה הרב ו.ש. לפני שנים רבות, בבית החולים בילינסון שבפתח תקווה, ובמכתבו למערכת "מאורות הדף היומי" הוא מבקש לשתף את הקוראים במאורע שנחרת על לבו.

אבי, הוא מספר, אושפז בבית החולים בילינסון עקב מחלה. מטבע הדברים, בימים הראשונים לאישפוזו היינו מרוכזים בכל מאדנו בטיפול בו, וכמעט שלא הבחנו במתרחש סביבנו.

כעבור ימים אחדים הוטב מצבו של אבי ומשכך נוצר קשר בין בני משפחתי לבני משפחתו של צעיר, אשר אושפז בחדר סמוך לחדרו של אבי.

צעיר זה, בשנות העשרים לחייו, לקה לפתע בשתום לבו. מצבו הרפואי החמיר והלך והרופאים אשר לא

דף לב/א מפני שרץ ברשות

אדם שהזיק בדרך לקידוש הלבנה

בסוגייתנו מבואר שכאשר אדם "רץ ברשות" והזיק, הוא פטור מתשלום על הנזק. הגמרא מתייחסת לאדם אשר בין השמשות של ערב שבת רץ בזריזות כדי להספיק ולהתכונן כראוי לקראת שבת המלכה, ובתוך כך הזיק, שמאחר שרץ לדבר מצווה, הוא פטור מתשלום. אולם, אדם שרץ בערב שבת שלא לדבר מצווה והזיק, חייב (ש"ע ח"מ סי' שע"ח סעי' ח' בשם הר"ן בסוגייתנו). בטעם הדבר, מדוע הרץ לדבר מצווה והזיק פטור, מבאר בעל חוות יאיר (סימן ר"ז), שכאשר נתבונן בחיובי התורה נבחין, שאדם שהזיק באונס חייב על כך רק אם הדבר אירע ברשות הרבים או ברשות חבירו, אך אם הזיק זה אירע **ברשותו** של המזיק הרי הוא פטור, שהרי רשאי אדם לרוץ ברשותו ככל שיחפוץ. ועל כן, אדם שרץ ברשות הרבים לצורך מצווה, נחשב כ"רץ ברשות", היינו: שיש לו רשות לרוץ ברשות הרבים לצורך כך, ועל כן הוא פטור.

המקור והטעם לריצה לדבר מצווה: הגמרא (ברכות ו/ב) דורשת מהפסוק (הושע, ו/ג) "נרדפה לדעת את ה'", שמצווה לרוץ אל בית הכנסת, וכך גם נפסק להלכה (ש"ע או"ח סי' צ' סעי' י"ב). עיקרה של מצווה זו הוא כדי להראות את חשקו של האדם לקיים מצוות (צל"ח שם), ומדברי רבינו יונה (על פי הרי"ף שם) אנו גם למדים, שהריצה מעוררת את חשקו של האדם לקיים את המצווה ביתר שאת וביתר עוז, כפי הכלל הידוע, שהחיצוניות משפיעה על הפנימיות.

נסיעה ברכב לבית הכנסת: הגאון רבי אליעזר וולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סי' י"ז), דן ארוכות בשאלה, כיצד אדם שנוסע ברכבו לבית הכנסת יכול לזכות במצווה זו של ריצה לבית הכנסת, וכתב, כי לדעת הסוברים שיש לרוץ אל בית הכנסת רק כאשר מתקרבים אליו, ואין

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגייטל פרידמן הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה
בת ר' פנחס שתול ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו
תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה
ר' דוד יהודית יפה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שרה גליק** ע"ה
ב"ר משה צבי אדלר ז"ל
נלב"ע ז' בכסלו תשמ"ד
תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו
לוסיאן גלדצהלר רועיית ושיחיו

צעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה
בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל
נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט
תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל ב"ר חיים פנחס ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

חובה לעשות כן מן היציאה מפתח הבית, יתכן שאם הוא יחנה את רכבו במרחק מה מבית הכנסת, יעלה בידו לקיים את המצווה.

עתה, אחר שלמדנו כי ריצה לדבר מצווה אינה לקראת שבת המלכה דוקא, אלא גם לבית הכנסת וכדומה, יש לדון אם גם אדם שהזיק ביום חול במהלך ריצתו להתפלל פטור מתשלום, או שמא דברי סוגייתנו מתייחסים לאדם שרץ בערב שבת בלבד. לדעת בן יהודע (בסוגייתנו), אכן, כל אדם הרץ לדבר מצווה, מכונה "רץ ברשות" שפטור מתשלום על נזקים שהתרחשו במהלך ריצתו.

אולם, הבית יוסף (הו"מ סי' שע"ח) פוסק, כי דברי סוגייתנו אמורים לגבי אדם שרץ בערב שבת בלבד. בעל אור שמח, הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק, (בסוגייתנו), מבאר זאת, כי **דווקא בערב שבת**, שהכל יודעים שבשעה זו אנשים ממהרים לקבל את פני השבת, על ההולכים בדרכים להזהר מפני הרצים. אולם, חז"ל לא פטרו מתשלומי נזק אדם שרץ לקראת מצווה אחרת, שהרי אין הכל יודעים שמאן זהו אמור לרוץ ברגע זה לקראתם כדי לקיים מצווה, ואין באפשרותם להזהר מפניו.

בעל חוות יאיר (שם), הטעים זאת **בסברא אחרת** לאחר שנדרש לדון בנושא, כאשר יהודי ששמע את שמש בית הכנסת מכריז, כי הלבנה נתגלתה מבעד לעננים, נשא את רגליו ואץ רץ לקיים את מצוות קידוש הלבנה ובדרכו "שפך כד של שמן והפיל כמה כלי זכוכיות ושיברן ותבעו לוי לדין, והשיב ראובן כי רץ ברשות לדבר מצווה רבה". אולם, בעל חוות יאיר חייבו לשלם, מאחר שהפטור שהעניקו חז"ל לרץ לדבר מצווה, מתייחס דווקא לאדם שרץ בשעת בין השמשות של ערב שבת **וזמנו קצר** ביותר. אולם, חז"ל לא העניקו פטור לאדם שרץ כדי לקיים מצוות קידוש הלבנה בציבור, שהרי אפשר לקיים מצווה זו גם ביחידות. ואף שנאמר "בלב עם הדרת מלך", אין זו סיבה מספקת לפטור מתשלום.

דף לב/ב בואי כלה בואי כלה

בואי כלה

הגמרא בסוגייתנו מספרת שהאמוראים הקדושים קיבלו את פני שבת המלכה בכבוד רב, והיו מתעטפים בערב שבת בטלית ועומדים ואומרים "בואי כלה, בואי כלה". כך גם כותב הרמב"ם (הל' שבת פ"ל הל' ב') שחכמים הראשונים "היו מקבצין את תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך". השולחן ערוך גם פוסק (או"ח סי' רס"ב סעי' ג', בשם המרדכי), כי ראוי לאדם ללבוש את בגדיו הנאים לקראת שבת, וישמח בביאתה כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה.

כיום, בכל קהילות ישראל התקבל המנהג לומר את הפיוט "לכה דודי" שחיבר רבי שלמה אלקבץ זצ"ל, המסתיים במילים "בואי כלה, בואי כלה". בשעה זו, הופכים הקהל את פניהם לצד מערב, לכיוון שקיעת השמש. מנהג זה, מקורו בדברי האר"י ז"ל (שער הכוונות דף ס"ד ע"ג), הכותב: "ותחזיר פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת, ואז תסגור עיניך ותכוין באימה ובריאה כעומד לפני המלך... ואחר כך תאמר ג' פעמים בואי כלה בואי כלה, בואי כלה שבת מלכתא".

בעל כף החיים (סי' רס"ז ס"ק י"ב) אף מביא בשם האר"י ז"ל, כי באמירת "לכה דודי" היהודי מקבל תוספת ה"נפש", ובעניית "ברכו" של תפילת מעריב, הוא מקבל תוספת קדושת ה"רוח" ובאמירת "ופרוש עלינו" הוא מקבל תוספת ה"נשמה".

מדוע עומדים בשעת הקידוש? מעניין לציין את דברי השל"ה הקדוש (מובא בערוך השולחן סי' רע"א סעי' כ"ד) המסביר, כי אותם הנוהגים לעמוד בשעת הקידוש בליל שבת, עושים כן, משום שהאמוראים כינו את שבת המלכה "כלה". וכפי שברכות החתן והכלה נאמרות בעמידה מפני כבודם, כך גם יש לעמוד מפני כבוד השבת [לדעת הרמ"א, או"ח סי' רע"א סעי' י', יש לשבת בשעת הקידוש].

"יום טוב" אינו מכונה "כלה": על פי זה, כתב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ח"ה סי' ט"ז), כי מאחר שיום טוב אינו מכונה "כלה" כשבת, גם אותם הנוהגים לעמוד בשעת הקידוש בשבת, אינם צריכים לעמוד ביום טוב בעת אמירת הקידוש, שהרי אין יום זה מכונה "כלה". אמנם, הכף החיים (שם) מביא בשם האר"י ז"ל, כי יש לעמוד גם בקידוש של יום טוב, וכבר כתב בספר קצות השולחן (סי' ע"ט ס"ק י"ד) שמנהג זה הוא על פי הסוד.

החליטו עדיין כיצד לטפל בו, אשפזוהו להשגחה תחת עיניהם הפקוחות של הצוות הרפואי. הצעיר שכב במיטתו וחייך בעת שנכנסתי לבקרו. מעולם לא פגשתי לפני כן, אך בבית החולים הכל מכרים. הצרה והמועקה מקרבים את הלבבות, כאשר נדמה כי שם, בחוץ, מעבר לבניין הגדול הכל כשורה, ולתוך הבניין התקבצו ובאו כל המצוקות גם יחד.

שוחחנו שעה ארוכה ובטרם צאתי הוא הבחין בשקית התפילין שנשאתי עמי. הוא התבונן בה ארוכות, ובתגובה שאלתי אותו, אם גם לו יש שקית כזו. לא, הוא השיב, ותוגה עלתה על פניו. **האם** הנחת תפילין אי פעם? שבתו ושאלתי, לא, שב וענה, ויגון עטף את עיניו.

לא שאלתי אותו אם הוא חפץ להניח תפילין. עיניו זעקו זאת ונפשו התרגשה עליו.

סייעתי לו לקום ממיטתו, כרכתי את זרועו בתפילין של יד, עטרתי את קרקפתו בתפילין של ראש, ויחד קראנו ברגש מתוך הסידור "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

למחרת שבתו לבית החולים כדי לבקרו ומצאתי את אמו בוכיה.

לאחר מספר דקות היא זיהתה אותי ואמרה: דע לך, כי החיוך האחרון של בני, זכרונו לברכה, היה בזכותך. הוא היה מאושר עד עמקי נשמתו על שזכה להניח תפילין. אבל הוא לא ידע שזו הפעם האחרונה...

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

כפסע לפני המוות הוא זכה שלא ייחשב כ"קרקפתא דלא מנח תפילין" - כאדם שלא הניח תפילין מימיו.

אני למדתי מכך והפנמתי עמוק בנפשי, כי לעולם אין לדחות עשייתו של מעשה טוב, שהרי מי יודע אם יהא זמן אחר לעשותו.

אני חפץ לסיים את סיפורי בנימה עצובה, ולכן אני מבקש לספר לכם עובדה קטנה נוספת, מעניינת גם היא, בעלת מכנה משותף למעשה הקודם.

ביום מן הימים הזדמנתי לעיר פילדלפיה במדינת פנסילבניה, העיר הראשונה של ארצות הברית, בה שוכן פעמון החירות.

במעלה הרחוב שבו ממוקמת ישיבת פילדלפיה, קיים בית כנסת בבניין ישן בן כמאה ושלושים שנה, בשם "רעים אהובים". כאשר התפללתי בבית כנסת זה, הבחנתי ביהודי קשיש כבן שמונים היושב

מִשְׁנַת הַדָּף
הדף היומי

ברכת גדולי ישראל

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
מרן ראש הכולל הגר"ג ארלשטיין שליט"א

להתנסות חינוך התקשר עכשיו: 3764 *

דף לד/ב בעל חוב מאוחר שקדם וגבה

מכירת סחורה לפושט רגל

שאלה מעניינת התגלגלה אל הגאון רבי ניסים חיים משה מזרחי זצ"ל [נפטר בשנת ה'תק"ט], שהוא ואחיו רבי ישראל מאיר נודעו בגדולתם וכונו "שני המאורות הגדולים". רבי ניסים שימש כ"ראשון לציון" בירושלים, ובתוקף תפקידו הוא נדרש להכריע לגבי סוחר גדול שירד מנכסיו ונושיו עמדו על פתח ביתו כדי לגבות את חובותיהם.

בסוגייתנו מבואר, שכאשר אדם חייב כסף לנושים רבים, אך נכסיו אינם מספיקים לתשלום כל חובותיו, בעלי החובות הראשונים קודמים לבעלי החובות האחרונים. בהתאם לכך, גם במקרה דנן, ביקשו בעלי החובות לגבות את המגיע להם מן הסוחר, אלא שאחד הנושים עמד וטען, שזכותו לגבות תחילה את חובו למרות שחובותיהם קדמו לשלו, שכן, אחד מנכסיו של הסוחר היה סחורה מסויימת שהוא עצמו מכרה לו ועדיין לא קיבל את תמורתה, ולא יעלה על הדעת שנושים אחרים יטלו את הסחורה שהוא נתן לסוחר.

בשאלה זו נחלקו הב"ח והפוסקים. לדעת הב"ח (טור ח"ו"מ סי' צ"ו ס"ק כ"ג), אכן צודק בעל הסחורה, שכן, הסחורה משועבדת לבעליה עד שהוא יקבל את תמורתה, וממילא הוא קודם לאחרים. אולם החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ד) מביא פוסקים רבים החולקים על דעת הב"ח וסוברים, כי לאחר שמכר את סחורתו, והסכום שהסוחר התחייב לו נרשם כחוב בין יתר חובותיו, אין לו כל קשר עם סחורתו, והרי הוא כשאר בעלי החובות.

דין נוסף מבואר בסוגייתנו, כי אם אחד מבעלי החובות קדם וגבה את חובו שלא כדין, מוציאים ממנו את הממון שגבה, ומחלקים אותו כדין התורה. אלא, שכתב השולחן ערוך (ח"ו"מ סי' ק"ד סעי' א'), שהלכה זו אינה אלא לגבי קרקעות, אך אם הוא גבה מטלטלין מהלווה, אין מוציאים אותם מיידו [שכן, שעבוד המטלטלין לחוב בעליהם, אינו תקף כאשר הם אינם בידו].

כשמושל מצרים גבה חובות בכח הזרוע: יהודי בגדדי ביקש להסתמך על הלכה זו, כאשר הוא ואחדים מחבריו הלוו ממון רב ליהודי מצרי, שבושש להחזיר להם את הכסף. אותו מלווה שחשש להפסיד את כספו, שלח שליח אל מושל מצרים, והלה גבה את סכום ההלוואה מהלווה בכח הזרוע. כאשר נודע הדבר לשאר המלווים הם טענו שהוא נהג שלא כהוגן, שהרי הממון שביד הלווה צריך להתחלק ביניהם כדין התורה. אולם היהודי הבגדדי טען, כי מאחר שהוא כבר תפס את הממון, אין מוציאים אותו מיידו. במקרה זה, הצדיק בעל צדקה ומשפט (ח"ו"מ סי' ה') את שאר המלווים, מאחר שהמלווה נהג שלא כדין בכך שפנה אל המושל המצרי שנהג על פי דיני "ערכאות" ולא על פי דין תורה, וממילא ההלכה היהודית אינה מכירה בתפיסת המטלטלים, ועל כן יש לחלק את הממון בין כל המלווים.

דף לד/ב שבח נבילה איכא בינייהו

גרימת נזק לאוסף מטבעות עתיקים

כפי שלמדנו בסוגייתנו, המזיק אינו חייב להביא לניזק חפץ חדש, אלא עליו להשלים את ההפסד שנגרם לו על ידי תשלום ההפרש שבין מצבו כיום לאחר שניזוק לבין מצבו רגע לפני כן. חישוב סכום הנזק נקבע בהתאם לשווי החפץ בשעת הנזק, ולא כפי שוויו בשעת התביעה. אולם שונה הדין לגבי אדם שהתחייב לשלם בגין שורו שהרג שור אחר, ובמקרה זה, אם הנבלה השביחה, כגון, שמחיר בשר הנבלות עלה, חולקים המזיק והניזק ברווח זה. לפיכך, אם השור החי היה שווה 1000 ש"ח והנבלה שווה 100 ש"ח בלבד, וכעת האמיר מחירה והיא שווה 200 ש"ח, חיובו של המזיק פוחת בחמישים ש"ח, שהם מחצית העליה בשווי הנבלה. הסמ"ע (סי' ת"ג ס"ק ג') מבאר, שהתורה חסה על האדם שלא הוא הזיק אלא שורו ועל כן היא שיתפה אותו ברווחי הנבלה.

דין זה, שהמזיק מרוויח מן העליה בשווי החפץ הניזוק אינו אלא כאשר ערכו של החפץ הניזוק עצמו האמיר. אולם, אם בעקבות ההיזק נגרם לבעל החפץ רווח עקיף, אין מתחשבים ברווח זה בעת עריכת שומת הנזק, כפי שיבואר במקרה שלהלן.

שתי לירות סטרלינג נדירות: שאלה מעניינת ביותר אירעה בירושלים לפני כיוכל שנים. אספן מטבעות עתיקים החזיק בביתו שני מטבעות לירה סטרלינג ישנים מסדרה נדירה ביותר, אשר שווי כל אחד מהם הוערך במאתים ל"י. והנה, יום אחד ניגש אדם לאוסף המטבעות, נטל לידי לירה סטרלינג אחת ושחק אותה עד דק. כמובן שהאספן תבעו על הנזק שנגרם לו, אך בפי המזיק

על ספסל, לפני גמרא ובידו סרגל התבוננתי וראיתי, כי הגמרא שלפניו מחולקת לשני חלקים. בעמוד השמאלי מודפסת הגמרא, ואילו בעמוד הימני מודפס תרגום לאנגלית. הוא, נעזר בסרגל לקריאת שורה אחת בגמרא, ומיד לאחר מכן למד את התרגום באנגלית.

ישבתי מן הצד והתבוננתי בו. הוא היה שקוע מאד בלימודו. ניכר היה כי אין לו בעולמו דבר מלבד הגמרא, התרגום והסרגל. לבסוף הוא הבחין בי ופתחתי עמו בשיחה. הוא סיפר לי, כי הוא יהודי העוסק לפרנסתו ברוב שעות היום, ולפני שנים רבות כאשר סייעו את מחזור הש"ס במסגרת הדף היומי, מצא הרעיון חן בעיניו.

בתחילה, הוא סיפר, אמרתי לנפשי, מה לך ולדף היומי. זקני הלבן לא היה שחור גם אז, וצעדתי לקראת שנות השבעים המאוחרות. אבל, החלטתי כי לא אפסיד מאומה אם אנסה להתחיל ללמוד, ואראה כיצד הדברים מתקדמים.

מה אומר ומה אדבר, סיים איש שיחי בסיפוק רב. כעת אני עומד כעת לגמור את הש"ס בפעם השניה! הכריז בהתרגשות כשהסרגל בידו.

שורה ועוד שורה, גמרא ותרגום, גמרא ותרגום, עמוד ועוד עמוד, כל יום, כל בוקר, ולבסוף הוא זכה לסיים את הש"ס.

ניצול הזמן.

כך הם פני הדברים בכל דבר רוחני. אדם שחש התעוררות להתחיל מעשה חיובי, ייטיב לעשות אם יצלל את ההזדמנות ואת רגשות הקדושה המפעמים בו, לבצע את הדברים באופן מיידי.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק, פפס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו. בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד
 עכשיו *3029

חודש ראשון התנסות חינם

את הכסף, הוא אינו רשאי להאמין לו ועליו להשאיר את הכסף בידי, וממילא, אין נדרו של הנודר יכול לבוא לידי התרה.

דף לז/א מועד לשבתות ואינו מועד לחול האם שור מרגיש הבדל בין שבת ליום טוב?

משנתנו מביאה את דברי רבי יהודה הסובר ששור שנגח שלש פעמים בשבתות, הרי הוא "מועד לשבתות", ואם יגח פעם נוספת בשבת, על בעליו לשלם נזק שלם. אולם, לגבי ימות החול השור נחשב כשור "תם", שמשלם חצי נזק בלבד, וכך נפסק להלכה (רמב"ם הל' נזקי ממון פ"ו הל' ח). בביאור הלכה זו הקובעת, כי שור שנגח בשבתות, מועד לשבתות בלבד מסביר רש"י (ד"ה הרי הוא מועד לשבתות), שבשבת השור בטל ממלאכה, ועל כן דעתו זחה עליו ומתעורר בו רצון לנגוח. לעומת זאת, בעלי התוספות (ד"ה הרי הוא מועד) מבארים בשם הירושלמי כי כאשר השור רואה את האנשים לבושים בבגדים נאים של שבת אין הוא מכירם, ולפיכך אין הוא מתנהג כהרגלו ונוגח. למחלוקת רש"י ובעלי התוספות, ישנה השלכה הלכתית מעניינת.

מה דינו של שור זה ביום טוב? יש לדון, האם שור המועד לשבתות מועד גם ליום טוב, ועל בעליו לשלם נזק שלם גם על נגיחותיו בחגים ובמועדי ישראל, או שמא הוא מועד לשבתות בלבד, אך אם נגח ביום טוב הרי זה כאילו נגח ביום חול ואינו אלא שור תם המשלם חצי נזק. כאשר נדון בשאלה זו, נמצא, כי לדעת רש"י, שור ה"מועד לשבתות", אינו מועד לימים טובים, שהרי הוא "מועד לשבת" משום שהוא בטל ממלאכתו באותו יום, ומאחר שליום טוב אפשר להשכירו לנכרי [לדעת הרמ"א (סי' רמ"ו סעי' ג)]. אך בעל ים של שלמה, המגן אברהם והגר"א חולקים וסוברים שגם ביום טוב אין להשכיר בהמה לנכרי. ע"ע "משנה ברורה", שם ס"ק י"ט], אין יום זה נחשב כיום שבו השור בטל ומשוחרר מעול עבודתו. לעומת זאת, לדעת בעלי התוספות, שבשבת השור מתנהג שלא כהרגלו מחמת בגדי השבת השונים שהאנשים לבושים בהם, אם כן, מאחר שגם ביום טוב אנשים לבושים בגדים חגיגיים, הרי השור ה"מועד לשבתות" מועד גם לימים טובים... (שואל ומשיב מהדורה א' ח"ב סי' ס"ו ד"ה "והנה דרך").

אדם שאינו זוכר אם התפלל תפילת שבת: נפסק להלכה (משנה ברורה סי' תכ"ב ס"ק י'), שאדם שהתפלל תפילת "שמונה עשרה" בראש חודש, ומיד לאחר התפילה אינו זוכר אם אמר "יעלה ויבא", עליו לחזור ולהתפלל, כיון שאנו מניחים שהוא התפלל כהרגלו, ולא אמר "יעלה ויבא". אולם, בציץ אליעזר (חלק י"ג סי' כ"ה) מעלה אפשרות, כי אין הדין כן לגבי אדם שהתפלל בשבת ואינו זוכר האם התפלל תפילה של שבת, או שמא, חלילה, תפילה של יום חול. שכן, אחר שנוכחנו בסוגייתנו שאף השור חש בשינויים החלים בשבת, קל וחומר, שאדם השרוי בתוך אווירת השבת, מרגיש בהם, ויש, איפוא, מקום לתלות שהוא התפלל תפילת שבת ולא תפילת יום חול. ואכן, כך מכריע בעל מרכבת המשנה (שולחן עצי שיטים סי' ו').

אולם להלכה כתב המשנה ברורה (סי' רס"ח ס"ק ט') כי גם אדם זה צריך לחזור ולהתפלל בבית מדרשו נאמרה סברה יפה לבאר, מדוע אמנם אין לסמוך על כך שהאדם חש באווירת השבת והתפלל תפילת שבת, זאת, משום, ששלוש הברכות הראשונות של תפילת "שמונה עשרה" של שבת, זהות לתפילת "שמונה עשרה" של יום חול. ממילא, יתכן, כי האדם שהתחיל להתפלל בנוסח השגור על לשונו בימות החול, המשיך את תפילתו וגלש בלשונו זו גם בשבת קודש, ועל כן עליו לשוב ולהתפלל.

היתה טענה מעניינת. לדבריו, בו ברגע שהוא השחית את המטבע, עלה ערכו של רעהו, מאחר שבאבדן חבירו הוא הפך לנזיר ביותר, וממילא אין הוא חייב להשלים לו מאומה, שהרי גם לא החסיר מאומה מממונו, כי בתחילה היו בידיו של האספן שני המטבעות שהיו שווים ארבע מאות ל"י, וגם כעת נותרו בידיו ארבע מאות ל"י, שהרי זהו שוויו של המטבע שנתר בודד, "ומה לך כי תלין", טען המזיק בתמימות.

בעל אור לציון (ח"א חו"מ סי' י"א) האריך בתשובתו וכתב, כי מלבד המבואר בסוגייתנו שהמזיק משתתף ברווחים כתוצאה מעליית ערך הנבילה רק כאשר שורו הזיק אך לא בנזק שנגרם ישירות על ידי "אדם המזיק", הרי גם בשור המזיק אין בעליו זוכה להשתתף ברווחים אלא רק אם מחירה של הנבילה עצמה האמיר, אך אם נוצרו רווחים עקיפים מנזקו של השור המזיק, אין בעליו זוכה לקבל חלק בהם. ולפיכך, מאחר שבמקרה של המטבעות עליית ערך המטבע הנותר נחשבת כרווח עקיף, דאי שהמזיק חייב לשלם את ערך של המטבע שהשחית.

דף לו/ב אג"י עניינים אג"י

האם אפשר להתיר נדר של צדקה?

על פי דין תורה חוב הניתן לגביה בשלהי שנת השמיטה, הרי הוא פוקע ואין המלווה רשאי לתבעו, ואף אם הלווה חפץ לפרעו, מצווה על המלווה לומר: "משמט אני" את החוב. אולם, פסק השולחן ערוך (חו"מ סי' ס"ז סעי' כ"ח), כי "מי שחייב לקופת הצדקה, אינו משמט". כלומר: אדם שלווה מעות מקופת צדקה, אין חובו נשמט. מקור הלכה זו מדברי סוגייתנו, בה מבואר שבית הדין נחשב כידם של היתומים והעניים (ע"י רשב"א), וממילא, מאחר שהחוב נזקף לטובת בית הדין, הוא אינו נשמט, כפי שאין פוקע חובו של אדם שעושה פרוזבול, מאחר שהלווה חייב את המעות לבית הדין ולא למלווה.

תחבולתו של תובע חכם: בהלכה זו, שחוב של בית דין אינו נשמט, השתמש תובע ממולח שתבע את רעהו לדין. הנתבע אמר, כי הוא מודה בחוב זה, אך אין הוא מוכן להתעסק עם התובע, ועל כן הוא ימסור את כספי התביעה לבית הדין, והם יעבירו אותם לתובע. והנה, חלפה עברה לה שנת השמיטה, והנתבע שטרם שילם את חובו טען שהחוב פקע, ככל חוב שפוקע בשמיטה. אולם בית הדין הכריע, שמאחר שהנתבע אמר שהוא ישלם את החוב דרך בית הדין, הרי בית הדין משמש כידו של התובע, ושוב אין החוב נשמט (פסקי דין - ירושלים דיני ממונות וביורוי יהדות ג' פס"ד בעמ' י"ט).

לא זו בלבד שאדם שחייב ממון לקופת צדקה אין חובו נשמט, אלא לדעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תרנ"ו), אף אדם שנדר ממון לקופת צדקה, והשליש את הכסף בידי שלישי שיתננו לקופת הצדקה, אינו יכול להשאל על נדרו, למרות שגבאי הצדקה עדיין לא זכה בכסף [ועיין ערוך השולחן יו"ד סי' רנ"ח סעי' כ"ב שכן העיקר להלכה].

הגאון בעל נודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' קנ"ד) מבאר את דברי הרשב"א בסברה נפלאה. לכאורה, יש להבין, מדוע כאשר אדם מופיע לפני חכם ומבקש להתיר לו את נדרו, החכם מאמין לנודר, שאם היה יודע שהמצב ישתנה הוא לא היה נודר, הרי יתכן שהנודר משקר. אולם, מאחר שאין לחשוך באדם שהוא משקר, החכם מאמין לנודר ומתיר לו את נדרו. מעתה, כאשר נתבונן, האם השליש, שבידיו הופקדו המעות לצדקה, רשאי להאמין לנודר כי חלה טעות כל שהיא בנדרו, נמצא, כי מאחר שאם הוא יאמין לנודר הוא יגרום בכך נזק לעניים שהיו אמורים לקבל

